

VIỆN HÀN LÂM
KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
HỌC VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI

TÔ MẠNH CƯỜNG

**QUAN ĐIỂM CỦA LÊNIN VỀ PHÁT HUY VAI TRÒ CỦA
NÔNG DÂN TRONG CHÍNH SÁCH KINH TẾ MỚI VÀ
SỰ VẬN DỤNG CỦA ĐẢNG CỘNG SẢN VIỆT NAM
TỪ KHI ĐỔI MỚI ĐẾN NAY**

Chuyên ngành: *Chủ nghĩa Duy vật biện chứng và
Chủ nghĩa duy vật lịch sử*

Mã số: *62 22 03 02*

LUẬN ÁN TIẾN SỸ TRIẾT HỌC

Người hướng dẫn khoa học:

- 1. PGS.TS. Nguyễn Hữu Đễ**
- 2. TS. Nguyễn Khắc Chương**

HÀ NỘI, 2014

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Trong quá trình lãnh đạo nhân dân đấu tranh giành chính quyền làm nên cuộc cách mạng tháng Mười Nga vĩ đại cũng như trong quá trình lãnh đạo nước Nga Xô viết xây dựng chế độ xã hội mới, V.I.Lênin luôn đánh giá cao vai trò của nông dân, coi liên minh với lực lượng này là một điều kiện quan trọng để giai cấp vô sản Nga giành và giữ vững chính quyền. Việc đánh giá đúng và phát huy tốt vai trò của nông dân chính là nền tảng cho những thành công của Chính sách kinh tế mới (NEP) do V.I.Lênin khởi xướng. Những tư tưởng táo bạo và những chủ trương đúng đắn bắt đầu từ nông nghiệp, nông dân và nhanh chóng khôi phục lại nền kinh tế nước Nga đã tạo cơ sở thực hiện kế hoạch nổi tiếng - điện khí hoá toàn nước Nga. Trong các tác phẩm của mình, kể từ sau Cách mạng tháng Mười và đặc biệt là giai đoạn thực hiện NEP, V.I.Lênin đã giành hàng nghìn trang để bàn về vấn đề nông nghiệp, nông dân. Đó thực sự là một di sản quý báu cho các thế hệ cách mạng đời sau tiếp tục nghiên cứu, tìm tòi để kế thừa và phát triển.

Giữa NEP và đường lối đổi mới của Đảng Cộng sản Việt Nam có nhiều điểm tương đồng, trong đó, đặc biệt là vấn đề đổi mới cơ chế quản lý kinh tế nhằm giải phóng sức lao động cho một bộ phận lớn lực lượng sản xuất của xã hội là giai cấp nông dân.

Việt Nam là một nước nông nghiệp đang trong quá trình phát triển. Trong lịch sử cũng như hiện tại, nông dân luôn giữ vai trò là lực lượng đông đảo nhất, góp phần quan trọng nhất cho sự nghiệp xây dựng và bảo vệ tổ quốc.

Ngay từ khi ra đời, Đảng ta cũng đã sớm nhận thức được vị trí, vai trò quan trọng của giai cấp nông dân. Dưới ngọn cờ lãnh đạo của Đảng, giai cấp nông dân thực sự đã phát huy tốt vai trò là lực lượng cách mạng quan trọng, cùng với giai cấp công nhân và nhân dân lao động hoàn thành xuất sắc nhiệm vụ cuộc cách mạng dân tộc dân chủ nhân dân.

Bước vào thời kỳ đổi mới, Đảng và Nhà nước ta luôn đặt vấn đề nông nghiệp, nông dân, nông thôn là vấn đề có ý nghĩa chiến lược, bảo đảm sự thành công của sự nghiệp xây dựng chủ nghĩa xã hội. Vận dụng sáng tạo chủ nghĩa Mác – Lênin vào điều kiện nước ta, nhiều chủ trương, đường lối đúng đắn của Đảng ra đời, góp phần giải phóng sức lao động của các tầng lớp nhân dân nói chung, giai cấp nông dân nói riêng, tạo đà tăng trưởng kinh tế và ổn định chính trị - xã hội. Bước đột phá cho sự nghiệp đổi mới nói chung và sản xuất nông nghiệp nói riêng là đường lối đổi mới của Đại hội VI, và tiếp theo là “Nghị quyết 10” trong nông nghiệp. Các chỉ thị, nghị quyết của các đại hội và hội nghị Trung ương Đảng khoá VII, VIII, IX, X, XI sau này cũng luôn tập trung giải quyết những vấn đề then chốt trong nông nghiệp.

Dưới tác động của những chính sách đó, nông nghiệp, nông dân và nông thôn Việt Nam đã có nhiều khởi sắc, góp phần quan trọng đưa nước ta thoát khỏi khủng hoảng kinh tế - xã hội, giữ vững ổn định chính trị, tạo tiền đề đẩy mạnh CNH, HĐH đất nước.

Dù cơ cấu kinh tế đã có sự chuyển dịch nhưng giai cấp nông dân nước ta hiện vẫn chiếm gần 73% dân số và 56% lực lượng lao động cả nước. Trong bối cảnh hiện nay, ít quốc gia có lực lượng lao động trong lĩnh vực nông nghiệp đông đảo như vậy. Theo kinh nghiệm của các quốc gia phát triển trên thế giới đã từng trải qua giai đoạn CNH, nếu giải quyết tốt

vấn đề nông nghiệp, nông dân, nông thôn thì kinh tế nông nghiệp và xã hội nông thôn sẽ đóng góp to lớn cho tiến trình CNH. Ngược lại, nông nghiệp, nông thôn có thể trở thành gánh nặng của quá trình cất cánh, tăng trưởng kinh tế, thậm chí trở thành khủng hoảng chính trị, thảm họa môi trường, phá vỡ sự bền vững của quá trình phát triển [85; 18]. Việc tìm cách phát huy vai trò của nông dân cũng chính là tìm ra biện pháp để thúc đẩy sự phát triển kinh tế nông nghiệp, thực hiện CNH, giải quyết vấn đề xã hội, hướng tới sự phát triển bền vững mà các quốc gia hiện nay đều rất quan tâm.

Đã có nhiều công trình nghiên cứu về NEP nhưng chủ yếu tiếp cận dưới góc độ kinh tế. Trong khi đó, vấn đề được Lênin đề cập nhiều trong NEP là vấn đề vai trò nông dân trong phát triển kinh tế chưa được nghiên cứu một cách đầy đủ, nhất là trên phương diện lý luận. Do đó, việc nghiên cứu một cách có hệ thống quan điểm của V.I.Lênin về phát huy vai trò nông dân trong NEP và sự vận dụng của Đảng Cộng sản Việt Nam trong giai đoạn đổi mới sẽ giúp chúng ta có cơ sở lý luận phát huy tốt hơn nữa vai trò của giai cấp nông dân nước ta hiện nay, góp phần đưa sự nghiệp CNH, HĐH của chúng ta tiến nhanh và bền vững hơn nữa. Đây là việc làm có ý nghĩa cả về mặt lý luận và thực tiễn.

Đó là toàn bộ những lý do để tác giả lựa chọn vấn đề “*Quan điểm của Lênin về phát huy vai trò của nông dân trong Chính sách kinh tế mới và sự vận dụng của Đảng Cộng sản Việt Nam từ khi đổi mới đến nay*” làm đề tài luận án của mình.

2. Mục đích và nhiệm vụ của luận án

2.1. Mục đích nghiên cứu

Nghiên cứu quan điểm cơ bản của V.I.Lênin về vai trò của nông dân, các biện pháp phát huy vai trò đó trong NEP và quá trình Đảng Cộng sản Việt Nam vận dụng, phát triển sáng tạo những quan điểm này vào việc phát huy vai trò nông dân nước ta kể từ đổi mới đến nay. Từ đó, đề ra một số phương hướng, giải pháp nhằm tiếp tục phát huy tốt hơn nữa vai trò giai cấp nông dân nước ta trong giai đoạn tới.

2.2. Nhiệm vụ của luận án

- Làm rõ những quan điểm cơ bản của V.I.Lênin về nông dân, vai trò của nông dân; một số biện pháp và nguyên tắc nhằm phát huy vai trò đó trong NEP.

- Làm rõ quá trình Đảng Cộng sản Việt Nam vận dụng những quan điểm của V.I.Lênin về phát huy vai trò nông dân vào việc phát huy vai trò nông dân nước ta kể từ đổi mới đến nay.

- Đề xuất một số phương hướng, giải pháp nhằm tiếp tục phát huy tốt vai trò nông dân nước ta trong giai đoạn hiện nay theo quan điểm của V.I.Lênin.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Những quan điểm của V.I.Lênin về nông dân, về vai trò, biện pháp, nguyên tắc phát huy vai trò của nông dân trong NEP và hệ thống quan điểm của Đảng Cộng sản Việt Nam thể hiện sự vận dụng sáng tạo và đúng đắn những quan điểm mang tính phương pháp luận của V.I.Lênin về phát huy vai trò nông dân.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

Bao gồm những quan điểm của V.I.Lênin về nông dân, về vai trò, biện pháp, nguyên tắc phát huy vai trò của nông dân trong giai đoạn thực

hiện NEP và những chủ trương, đường lối của Đảng thể hiện sự vận dụng những quan điểm đó vào việc phát huy vai trò nông dân nước ta trong thời kỳ đổi mới (từ 1986 đến nay).

4. Cơ sở lý luận và phương pháp nghiên cứu

4.1. Cơ sở lý luận

- Luận án được thực hiện trên cơ sở vận dụng phương pháp luận duy vật biện chứng và duy vật về lịch sử của chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh và quan điểm của Đảng Cộng sản Việt Nam về nguồn lực con người nói chung, về nông dân, vị trí, vai trò của nông dân nói riêng... Đồng thời, luận án cũng kế thừa những thành quả của những công trình nghiên cứu có liên quan đến đề tài luận án trong thời gian gần đây.

Cụ thể đó là:

- Quan điểm triết học của DVBC và DVLS về mối quan hệ biện chứng giữa lực lượng sản xuất và quan hệ sản xuất, về nguồn lực con người.

- Quan điểm, đường lối của Đảng Cộng sản Việt Nam và chính sách của Nhà nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam về nông nghiệp, nông dân, nông thôn.

- Thành tựu, kết quả nghiên cứu của khoa học xã hội như sử học, xã hội học, kinh tế học, thống kê học trên lĩnh vực nông nghiệp, nông dân, nông thôn cả trong nước và trên thế giới.

4.2. Phương pháp nghiên cứu

- Luận án sử dụng kết hợp các phương pháp nghiên cứu khoa học xã hội như: phân tích và tổng hợp, logic và lịch sử, so sánh và đối chiếu, hệ thống hóa và khái quát hóa... Ngoài ra, còn sử dụng các phương pháp liên ngành như: sử học, thống kê...

5. Đóng góp mới về khoa học của luận án

- Nghiên cứu làm rõ những quan điểm cơ bản của V.I.Lênin về vai trò của nông dân, một số biện pháp và nguyên tắc nhằm phát huy vai trò đó trong NEP.

- Luận án bước đầu phân tích và làm rõ quá trình Đảng Cộng sản Việt Nam vận dụng những quan điểm cơ bản của V.I.Lênin về phát huy vai trò nông dân trong NEP vào việc phát huy vai trò nông dân nước ta kể từ đổi mới đến nay.

- Trên cơ sở vận dụng quan điểm của V.I.Lênin và nghiên cứu kinh nghiệm trong nước cũng như ngoài nước, luận án đề ra một số phương hướng, giải pháp nhằm phát huy tốt vai trò nông dân nước ta trong giai đoạn cách mạng hiện nay.

6. Ý nghĩa lý luận và thực tiễn của luận án

- *Ý nghĩa lý luận:* Góp phần vào việc nghiên cứu quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lênin về phát huy vai trò của giai cấp nông dân trong cách mạng XHCN nói chung và trong NEP nói riêng.

- *Ý nghĩa thực tiễn:* Kết quả nghiên cứu của luận án có thể dùng làm tài liệu tham khảo cho nghiên cứu và giảng dạy những vấn đề liên quan đến giai cấp nông dân và hoạch định đường lối, chính sách đối với giai cấp nông dân nước ta hiện nay.

7. Kết cấu của luận án

Ngoài phần Mở đầu, Kết luận, Danh mục tài liệu tham khảo và Phụ lục, luận án gồm 4 chương 12 tiết.

Chương 1. TỔNG QUAN VỀ TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU

1.1. Những công trình nghiên cứu vai trò nông dân và vấn đề phát huy vai trò nông dân trong Chính sách kinh tế mới

Nông dân có vai trò vô cùng quan trọng trong toàn bộ tiến trình cách mạng XHCN nói chung và trong giai đoạn thực hiện NEP nói riêng. Cho tới nay, có một số công trình nghiên cứu về vai trò của nông dân và vấn đề phát huy vai trò nông dân trong NEP.

*** Các công trình ngoài nước**

Công trình “*Chính sách kinh tế mới qua lăng kính của thời đại hiện nay*” (1990) của tác giả Epghêni Ambaraxumốp đã trình bày tính tất yếu ra đời của NEP và quan điểm về một số vấn đề trong chính sách kinh tế ở Liên Xô. Công trình bước đầu đã phân tích về vai trò của giai cấp nông dân trong giai đoạn thực hiện NEP. Tác giả đã chỉ ra, so với giai đoạn trước khi tiến hành NEP, V.I.Lênin đã nhận thức và khẳng định vai trò ngày càng quan trọng của nông dân. Tác giả nhấn mạnh: “*Để tiến hành Chính sách kinh tế mới và phát triển nó, V.I.Lênin coi trọng tính độc lập của thành phần nông dân trong xã hội Xôviết và trong nhà nước hơn lúc trước rất nhiều*” [1; 40]. Công trình còn có nhận định quan trọng, có giá trị trong việc nghiên cứu giải pháp phát huy vai trò nông dân, đó là “*việc kìm hãm hoặc phá bỏ nông dân cá thể, hoặc phản đối việc kinh doanh của họ, sẽ dẫn tới những cuộc khủng hoảng lương thực và sau đó là cuộc tổng khủng hoảng kinh tế - chính trị ở các nước xã hội chủ nghĩa*” [1; 41]. Công trình cũng đã bước đầu cũng phân tích về một số vấn đề quan trọng trong NEP có tác động to lớn tới người nông dân như vấn đề thuế lương thực, vấn đề

HTX và thực tiễn việc thực hiện vấn đề này trong giai đoạn sau NEP ở Liên Xô.

Công trình “*Chủ nghĩa Lênin và vấn đề cải tạo nông nghiệp*” (1967) của S.Xanacoep, I.Đuđinxki, X.Torapedomicóp... đã cho thấy sự quan tâm của V.I.Lênin tới người nông dân kể từ sau cách mạng tháng Mười. Công trình đã chỉ ra nông dân có vai trò rất quan trọng đối với việc hoàn thiện hoạt động của bộ máy nhà nước. *Việc tăng cường mối quan hệ của bộ máy Nhà nước đối với quần chúng lao động (trong hoàn cảnh nước Nga lúc này đa số là nông dân) có ý nghĩa vô cùng to lớn, là “phương tiện quan trọng để hoàn thiện sự hoạt động của các bộ máy Nhà nước Xôviết.* Về vấn đề phát huy vai trò nông dân, công trình đã phân tích và đưa ra nhiều giải pháp quan trọng nhằm phát huy vai trò này. Tác giả đã khẳng định “*hợp tác hóa là con đường đi tới nền sản xuất quy mô đơn giản nhất, dễ nhất và người nông dân dễ tiếp thu nhất*” [113; 18]. Kế hoạch hợp tác hóa của V.I.Lênin là sự phát triển sáng tạo cương lĩnh của Đảng, học thuyết về vấn đề ruộng đất. Theo V.I.Lênin, mục đích cải tạo nông thôn là nhằm dần dần đưa hàng chục triệu nông dân lên con đường sản xuất tập thể lớn XHCN. *Công cụ quan trọng nhất để đạt tới mục đích đó đã được công nhận là hợp tác xã.* Ngoài ra, công trình còn phân tích và làm rõ sự cần thiết phải thay đổi chính sách kinh tế, coi *cần thiết phải có thuế nông nghiệp như là một biện pháp tạm thời, qua đó tới sự lưu thông hàng hóa mở rộng giữa công nghiệp và nông nghiệp.* Công trình cũng đã nhận định: “*Quá độ đi tới đường lối kinh tế mới thể hiện sự khuyến khích kinh tế với nông dân*” [113; 99]. Tác giả còn nhấn mạnh vai trò của công nghiệp đối với sự phát triển nông nghiệp. Đó là: “*Trong thời kỳ đầu của đường lối kinh tế mới hoàn toàn không có cơ sở công nghiệp để đảm bảo nhu cầu về kỹ thuật nông*

nghiệp của nền kinh tế tập thể. Để thực hiện kế hoạch hợp tác hóa cần thiết phải công nghiệp hóa đất nước, trang bị cho nông nghiệp cơ sở kỹ thuật hiện đại” [113; 100].

Một số công trình nghiên cứu khác như “*Vấn đề nông dân ở các xứ thuộc địa và bán thuộc địa*” (1953) (Trích tác phẩm kinh điển của V.I.Lênin, J.Stalin, Mao Trạch Đông), “*Nông dân và vấn đề nông dân*” (1958) của Nhà xuất bản Sự thật, đã chọn lọc, trích dẫn tác phẩm kinh điển và luận bàn về những nội dung xung quanh vấn đề về nông dân ở các xứ thuộc địa và bán thuộc địa: vấn đề lập trường giai cấp, liên minh công nông, dân tộc, dân chủ dân sinh, vấn đề liên quan đến quân đội cách mạng.

Các công trình trên đã cho thấy, chủ nghĩa Mác - Lênin quan tâm tới vấn đề nông dân và khẳng định nông dân giữ vai trò quan trọng trong giai đoạn thực hiện NEP. Ở các nước có nền kinh tế còn lạc hậu, giai cấp nông dân chiếm số đông thì việc phát huy vai trò nông dân có ý nghĩa rất quan trọng. Các công trình cũng bước đầu đưa ra một số giải pháp quan trọng nhằm phát huy vai trò nông dân trong tiến trình cách mạng XHCN như việc cho phép nông dân được tự do kinh doanh, buôn bán sản phẩm sau khi đã thực hiện nghĩa vụ đóng góp với Nhà nước, vấn đề hợp tác hóa, vấn đề sở hữu ruộng đất, vấn đề phát huy dân chủ trong bộ máy nhà nước... Qua nghiên cứu, tác giả luận án đã kế thừa và chỉ ra tính hệ thống của các giải pháp mà V.I.Lênin đã đưa ra nhằm phát huy vai trò nông dân trong NEP.

*** Các công trình trong nước**

Có một số công trình của tác giả trong nước nghiên cứu về NEP đã ít nhiều đề cập tới vị trí, vai trò của nông dân cũng như chỉ ra giải pháp phát huy vai trò đó trong NEP như: “*Chính sách kinh tế mới của Lênin và công cuộc đổi mới của chúng ta*” (1990) của tác giả Đào Xuân Sâm, Luận án